

Mladec:

Anton Kržič.

Skoraj noben mali narod nima toliko slavnih in zaslužnih mož, kakor jih ima naša mila Slovenija. Tu na tej zemlji, kjer so pred več stoletji prelivali kri naši pradedje za vero in domovino, tu klijejo sedaj cvetke, ki se vedno lepše razvijajo. Pa naj pride še tako hud mraz, teh cvetk ne pomori. Toplo vonjajo ti cvetovi vsej domovini, mogočno stoje, kljubujoč vsemu neurju. Kdo so te cvetke, katerim ne škoduje najhujši mraz? To so naši zaslužni možje, pesniki in pisatelji, ki se trudijo povzdigniti naš narod do večje omike. Trdno stoje v svojih načelih, nič jih ne moti v načrtih. Kar so si odločili, to tudi store. Moško korakajo po poti slave in dela, vodeč s sabo naš slovanski rod. Toda mnogo se jih je preselilo v večnost, uživat večno plačilo za vse dobrote, ki so jih storili. Takih vrlih mož smo imeli mi Slovenci in jih še imamo. Eden dobrih, zvestih sinov je bil gotovo naš nepozabni **Anton Kržič**, profesor in pozneje kanonik. Mnogo zahvale smo mu dolžni.

Proslavil se je predvsem s tem, da je podaril slovenski mladini dragocen biser: lepe spise in mladinska lista »Vrtec«

in »Angelček«, katerima je bil dolgo vrsto let urednik, »Angelčku« tudi ustanovitelj, o čemer bomo še pozneje govorili. Da bomo prav dobro poznali tega odličnega moža, si najprvo oglejmo njegovo krepostno življenje in njegovo plodonosno delovanje, zlasti med mladino.

Rajniki Kržič se je rodil na Notranjskem v vasi Rakitna blizu Borovnice dne 2. junija 1846. Starši ga prav za prav niso namenili dati v šole, ker je v tedanjem času bila slaba za denar. Toda Bog je drugače odločil. Ravno iz njega je hotel napraviti posodo, iz katere bi trpeče ljudstvo zajemalo hrano. To se pravi: njega je Bog izvolil za svojega služabnika, da bi vodil ljudi po poti v nebesa.

Njegov brat, ki je bil takrat že frančiškan v Ljubljani z imenom pater Andrej, ga je l. 1857. spravil v mestne šole. Kako je prišlo do tega, je ohranjena zanimiva zgodbica, katero je v poznejših letih sam rad pripovedoval. Mislim, da bo čitatelje »Orliča« gotovo zanimala, zato jo tukaj, kolikor mogoče, natančno opišem.

Tisto leto, okoli Velike noči, ko se je pričelo njegovo šolanje, je prinesel mladi Kržič domačemu gospodu župniku Jugovicu, ki je bil ravno tedaj bolan, jagnje. Namestoval ga je pater Benvenut Chrobat iz Ljubljane. Patru je živahni deček ugajal, zato ga je o tem in onem popraševal. Kržič mu je na vsa vprašanja pogumno odgovarjal, ne da bi se prej pomišljal. »Ker si mi na vsa vprašanja tako dobro odgovoril, povej mi še to, kaj ti rajši paseš, zajce ali ovce?« ga še naposled vpraša pater. »O, jaz pasem najrajši ovce, saj zajcev še nisem nikdar pasel.« odločno odgovori Kržič. Ta pogumnost in odkritosrčnost mu je vidno ugajala. Ko je zvedel, da je ta deček brat njegovega duhovnega tovariša patra Andreja, je bil ves vnet za njegovo šolanje.

In res. V jeseni tistega leta je že bil mladi Anton v ljubljanskih šolah. Noben brat ne more ljubezniveje skrbeti za svojega brata, kakor je pater Andrej za Antona. Ni skrbel zanj samo nekaj časa, dokler je bil Kržič v Alojzijevišču, ampak vse svoje življenje. Ohranilo se je še mnogo pisem, ki pričajo, kako pristrčno sta se ljubila, dasi sta si bila v starosti 20 let narazen. Leta 1860. je bil pater Andrej premeščen iz Ljubljane v Pazin za kateheta. Tamkaj se je lotil slikarstva, da je mogel s tistim denarjem, ki ga je zaslužil, pomagati bratu v Ljubljani.

Svoje srednješolske študije je dovršil leta 1868. z odličnim uspehom. Saj je bil v vseh gimnazijskih razredih skoraj vedno prvi v vseh predmetih. Brez vseh duševnih bojov je v jeseni vstopil v bogoslovje. Ves čas, ko je bil v šolah, je bil te misli, da ga kliče Gospod v svoj vinograd.

V mašnika je bil posvečen dne 31. julija 1871, na dan Marijinega Vnebovzetja je pel novo mašo v frančiškanski cerkvi v Ljubljani. Srečen, da, presrečen je pač moral biti oni trenutek, ko je prvič držal v roki Gospoda Jezusa Kristusa. Dobro leto potem je bil nameščen za kaplana v Preddvoru pri Kranju. Pa tukaj ni dolgo ostal. Zupljanom se je najbolj priljubil po svoji ljubeznivosti, zato so ga težko pogrešali, ko je po štirih letih tamkajšnjega kaplanovanja odšel za kateheta na uršulinsko šolo v Ljubljano. In prav tukaj je bil Kržiču ugoden kraj, kjer je začel svoje narodno delo. Če bi ne imel krepke narave, ne bi zmožal vsega, kar si je bil naložil. Razen šole je pomagal še pri raznih slovenskih društvih. Bil je odbornik pri Slovenski Matici, Katoliški družbi itd. Sodeloval je pri »Cvetju«, »Zgodnji Danici«, »Drobtinica« in Mohorjevi družbi.

Zelo zgodaj je pričel pisateljovati. Že kot bogoslovec je priobčil mnogo spisov v raznih listih. Leta 1869, je priobčil v »Zgodnji Danici« naslednje spise: »Kakšno moč ima revščina in bogastvo do npravnosti in čednosti«, »Črtice iz življenja sv. očeta Pija IX.«. Skoraj najlepša pa je knjiga »Osmero blagrov ali dolga pridiga za kratkočasno življenje«, katera je izšla med knjigami Družbe sv. Mohorja l. 1887. Od l. 1879.—1883. je v treh zvezkih izdal »Zglede bogoljubnih otrok«, deloma ponatisnjene iz »Zgodnje Danice«. Najvažnejše delo pa je izvršil — kakor smo že prej omenili — ko je ustanovil »Angelček«, kateremu je bil urednik celih 30 let. Po smrti njegovega prijatelja Ivana Tomšiča, ki je bil urednik »Vrtca«, je on prevzel uredništvo. Tudi temu listu je bil nad 25 let urednik. Koliko je on napisal vzgojnih člankov in drobnih povestic za mladino, se ne da opisati. Zlasti je podpiral mlade pisatelje. Bodril in navduševal jih je in jim denarno pomagal.

V Slovenskih Večernicah se je prvič pojavil leta 1882. s spisom »Irci«. Še pozneje večkrat najdemo v mohorskih knjigah njegove članke in daljše povesti, katere so pisane v čisti in lepi slovensčini. V letih 1887. do 1894. je izdal naslednje: »Dolga zastavica« (1887), »Življenja nit« (1888), »Najoblastnejša vladarica na svetu« (1889). Leta 1888. je zasnoval »Krščanskega Detoljuba«, ki naj bi imel nalogo vzgojevati starše, otroke in učitelje v krščanskem duhu. Tudi za duhovnike je izdal mnogo knjig, n. pr.: 12 letnikov »Duhovnega Pastirja«. Za katehete je izdal »Zgodovino sv. katoliške Cerkve za srednje šole«. Za naše odre je sestavil mnogo igrokazov, kakor »Novi zvon na Krtini«, »Zamujen vlak«, »Dr. Čuden in njegov sluga«. Razen tega je spisal še mnogo drugih poučnih knjig za preprosto ljudstvo.

Leta 1891. je postal profesor na moškem in ženskem učiteljsku v Ljubljani. Kake tri leta pozneje pa član deželnega šolskega sveta. Za častnega kanonika je bil imenovan l. 1907. A kmalu za tem je stopil v stalen pokoj. Še v zadnjih letih je

pričel pisati knjigo o hvaležnosti¹, a žal tega spisa ni mogel dokončati. Neizprosna smrt mu je iztrgala pero iz roke. Umrli je po triletni mučni bolezni dne 3. decembra 1920 v 74. letu starosti. Pri Sv. Križu poleg Ljubljane je našel svoj tihi kotiček.

Kržič je bil delaven mož. Od svoje zgodnje mladosti pa do pozne starosti je neumorno delal v vinogradu Gospodovem kot zvest služabnik Kristusov. Vse njegovo življenje je bila nepretrgana skrb in delo. Vestno se je ravnal po pregovoru, ki pravi: »Moli in delaj.«

Po tem pregovoru se tudi vi ravnajte, dragi Orli in Orlice. Vaše geslo naj bo: Moli in delaj! Le tedaj boste lahko vse zapovedi izpolnjevali natančno in vestno. Tedaj vam bo veljal klic našega Gospoda Jezusa Kristusa na sodni dan: »Pridite, oblagodarjeni mojega Očeta! Posedite kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka sveta.«

¹ Pravkar jo je izdal kanonik Stroj pod imenom »Zvezde in cvetice«.

R. Trnovčan:

Deveta dežela.

Sinoči zasanjal je ded za pečjo
in spregovoril o bajni deželi,
v zarje odeta leži za goro,
njena so polja vrtovi razcveli.

»Deveta dežela, zelena ravan,
odeta je vedno v cvetočo pomlad,
tam svetle noči so in svetel je dan
in drevje in polja bogat rode sad.«

V deveto deželo smo zahrepeneli,
o njej smo presanjali dolgo vso noč:
o vrtilih dišečih smo s pticami peli,
hodili po njih smo, darov iskajoč.

A davi pri nas se je tujec ustavil
in z glasom tresočim nam zgodbe je pravil.
O deželi sanj naših smo ga vprašali,
razžalostil se je, da smo se ga zbali — — —

»V deveto deželo so zmaji prihruli,
vrtove, domove so besni razsuli,
a solnce zakrili temno so z meglami,
da narod brez upa je, nikdar se ne vzdrami!« — — —

Odšel je popotnik po cesti beli.
A mi ne vemo, komu bi verjeli
in zremo čez polje doli na Kras,
kdaj se povrne tujec k nam v vas — — —

Ob mamici . . .

Ko odrasel človek globlje spozna življenje, se spominja s sladkim veseljem in tožnim občutjem solčnih dni minulega življenja . . .

Z vso ljubeznijo se spominja človeško srce predvsem enega bitja, ki ga je osrečevalo nekda v življenju, — ali ga pa morda osrečuje še zdaj — in to je mati!

Mati! Že beseda sama nam pove vse; vsa njena ljubezen, požrtvovalnost, njeno tiho, udano trpljenje, katerega preveva geslo: »Da osrečim svoje ljube,« vse to je združeno v eni sami besedi: mati. To ime je sveto slehernemu človeku in s spoštovanjem in ljubeznijo ga izgovarja. Z najslajšim občutjem se je spominja vse dni življenja . . .

Kot majhna deklica sem se prvič odpravljala v šolo. Preden sem šla, me je mamica pokrižala in poljubila. Nato je dejala: »Pojdi, otrok moj, in uči se pridno; moj blagoslov te bo spremljal!«

V njenih očeh pa sem opazila solzo, ki se je lesketala kot čist biser . . . Še sedaj vidim v duhu prav takšno, kakor je bila tedaj. In šla sem in storila prvi korak v življenje — — — Nisem razumela tedaj mamičine solze, saj je bilo v moji duši tako svetlo in veselo ter polno pričakovanja, a zdaj jo razumem . . .

A mamičin blagoslov me je res spremljal vsa leta šolanja in me še spremlja . . .

Kakor v sanjah vidim zdaj vse tiste srečne trenutke, ki sem jih preživela ob tvoji strani, mamica, zakaj so tako hitro minuli! Prekmalu ti je poslanka božja, bela smrt zastavila pot — — —

Že pet let snivaš tam za cerkvijo v hladni gomili mirno spanje. Tvoja duša, ki je tako ljubila in tako zelo trpela tukaj na zemlji, pa se raduje na nebeških livadah! . . .

Komaj sem namerila svoj prvi plahi korak v življenje, pa sem že izgubila bitje, katerega sem ljubila neizmerno — — — in zato je moje življenje od tedaj, ko je sprejela dobro mamico zemlja v hladno naročje, mračno in pusto, ker pogreša solnca in ljubezni, ki izvira edinole iz plamtečega materinega srca!

Ko se v samotnih urah priplazijo do mene spomini na mamico, se me polasti tako silno koprnenje, da bi prebredla celi svet, samo da jo še enkrat vidim, da ji vsaj za trenutek pogledam v ljubezni polne oči, da jo samo še enkrat pokličem z imenom, do katerega sedaj nimam pravice, s tako otroško preprostim, a večno svetim imenom: mama! . . .

Jaz pa vem za kose ...

»Naci, jaz pa vem za kose!« Komaj slišno je povedal Ludvik sedeč na pragu pri Mihajlovih. Nasproti njemu je sedel Naci in rezal neko palico, da je rezljanje letelo na vse strani. Lep nož je imel Naci, nov in oster. Rezilo se je svetilo v solncu kakor bi bilo iz srebra. Komaj slišno je dahnil Ludvik, kakor bi povedal nekaj, o čemer niti misliti ne bi smel. Samo kakor vzdih mu je prišlo iz ust.

»Naci, jaz pa vem za kose.« Skoro, da se ni zavedal, kaj je povedal. Že mu je bilo žal, da je zinil, toda besede ni mogel poklicati nazaj. Izdal je skrivnost, izdal, ko mu je bilo strogo prepovedano. Štefek je našel kose, povedal je kot skrivnost Tašekmu pod pogojem, da ne sme nikomur povedati, ta pa je izdal za kos kruha skrivnost Ludviku. Le zabičil mu je, da ne sme nikomur povedati. Ludvik je nosil skrivnost tri dni kakor bolan okoli, končno pa mu je postala pretežka. Vsakemu mora povedati, kar ga teži, — vsaj zdelo se mu je tako — seveda kot skrivnost. Toda za to mora nekaj dobiti. In mu je slučajno prišlo na misel, da ima Mihajlov Naci lep nov nož in tega si je Ludvik zaželel. Vedel je, da ima Naci silno rad ptice, tembolj ga bodo mikali kosi in zato je dejal:

»Naci, jaz pa vem za kose.« Boječe je gledal okoli, nato pa se zaveroval v Nacija in njegov nož. Naci je nehal z rezanjem, pogledal Ludvika in vprašal:

»Za kose? Kje?«

»Vem, vem!« je pritrjeval skrivnostno. »Nekje.«

»Nekje! Kaj pa potem pripoveduješ!«

»Če mi daš kaj, pa ti povem.« Kakor da Naci ni slišal, rezal je dalje, ne da bi dvignil oči.

»Kaj bi pa rad?« je vprašal šele čez čas.

»Nož,« je dahnil Ludvik komaj slišno.

»Nož?! Kaj misliš, da so kosi toliko vredni?! ... Pa še sam jih lahko najdem.«

»Pa tistih ne, ki vem jaz zanje.«

»Pa druge ... Morda pa še tiste. Saj vem, da so v Zidinskem logu.«

»Saj ni res!« je prestrašen odmajal Ludvik z glavo, zakaj kosi so bili res v Zidinskem logu. Poparjen je premišljal, kaj bi zdaj bilo dobro storiti. »Saj ni res! V Gornjem logu so, nikdar jih ne boš našel. Samo mi znamo zanje.«

»V Zidinskem logu so in bodo moji, da veš!«

»Daš nož, Naci? Pa ti bom pokazal.«

»Ne dam!« Ludvik je povsili glavo. Peklo ga je, da je sploh povedal, da ve za kose in še Naciju! Ta jih bo sedaj iskal, dokler ne najde in ko jih bo našel ... Na to Ludvik niti misliti ni upal.

Popoldne pa je že z Bogdanovim Jožekom kupčeval za kose. Nekaj mora zanje dobiti, preden jih bo Mihajlov Naci našel. Kakor bolan je blodil okoli, kosi so ga mučili. Vsem bi bil rad povedal, kje so, jim kazal gnezdo, se veselil, ko bi jih z drugimi gledal. Pa Štefek in Tašek? Kaj bosta rekla? . . .

»Ampak ne boš nikomur povedal?« je zabičaval Jožeku, ko sta se pogodila za očetov nož in bič. »Nikomur, razumeš?!«

»Nikomur.«

»Tudi Kristini ne!«

»Tudi Kristini ne!«

In tako je Jožek zvedel za kose. Ko pa je Ludvik drugega dne šel v gozd, da bi pogledal v gnezdo, je našel tam že precej otrok z Jožekom na čelu. Vsakdo je imel enega ptiča v rokah in so ga gledali. In Ludvika je zapeklo:

»Ti si kriv, če se bo kosom kaj zgodilo! Izdal si jih za nož! Izdal, dasi ti je bilo prepovedano!«

V silni bridkosti je razrezal bič, nato pa zalučil nož v jarek.

Prof. Fr. Pengov:

Taščica in sinica.

Taščica in sinica sta bili svoje dni zali deklici, hčerki stare, pobožne vdove, ki je s šivanjem, pranjem in prejo preživljala sicer skromno, toda pošteno vso družino. Imela je samo ta dva otroka, starejšo Jerico in mlajšo Katico. Oblačila ju je, četudi s težavo, vedno lično in snažno, ju pošiljala pridno v cerkev in šolo in ko sta deklici odrasli, ju je naučila raznovrstnega umetnega dela s škarjami in šivanko ter ju vzgajala v tih čumnati prav častno in krepostno. In deklici sta cveteli, da je bilo veselje, bili sta ravno tako zali in priljudni, kakor delavni in nedolžni, tako da so ju bili veseli vsi ljudje in so ju stavili sosedje svojim hčeram za zgled. A vdova umrje in sestri ostane v hiši in živita, kot doslej, z delom svojih rok. A žal, ni ostalo dolgo tako tiho v hiši. Prihajali so mladi fantalini in vabili sestri, naj gresta vendar ž njimi na ples in žeganje v sosedno vas in na izprehod v gozd. Nekaj tednov se sestri junaško branita, slednjič pa se udasta, meneč: saj vendar ne more biti greh to, kar počne toliko deklic in celo žena, ki jih vendar nihče ne zmerja kot nepoštene. V začetku so se juna res zdeli ti plesi preveč divji in sta šli kmalu proč; pred solničnim zahodom sta bili že doma. V drugo in v tretje sta pa že plesali tudi sami. Četrto in petikrat sta izostali kar do po solničnem zahodu, šesto in sedmo pot pa je bila stolpna ura polnoč, ko sta prišli do svojega stanovanja in morali sta pritrkati hišno gospodinjo iz postelje, da jima je odklenila vežna vrata. Ko ju stara žena posvari in spomni rajne matere, se ji režita it pravit: »I kaj pa, najina mati in vi! Kadar miši nimajo več zob, se

hdujejo nad onimi, ki še lahko tro orehe. Ve ste najbrž tudi plesali, ko sta bili mladi.«

Doma sta bili deklici še vedno zelo pridni, vendar sta pa zapravili že marsikak delovni dan z lenobo in pohajanjem. Tudi v njuni izbici je moralo biti vse drugače, ptički sta postali veseli in pisani, vse je moralo dobiti svetlejše in bolj pisano perje: nove mize, novi stoli, nove zavese, bolj gosposka obleka in šimi čeveljčki, vabljivi za oči, a boleči za prste na nogi. Toda s staro hišno opravro kakor da je izginil tudi materin blagoslov, ki je počival doslej vidno nad otrokoma.

Jerica in Katica sta imeli v rokah vedno lepa dela in dragoceno tkanino, iz katere sta šivali in vezli razno lepoticje in obleko. Ker sta pa rabili sedaj več denarja nego poprej, sta jeli polagoma po malem poneverjati, sčasoma pa, žal, prav pošteno krasti! Nekoč izmakneta pisano, svileno vrhno obleko, ki je visela ob oknu sosedne hiše in jo prodasta potujočemu židu. Reven krojaški pomočnik, pri kojem so bili našli mnogo pisanih cunj, ki jih je bil morebiti res tudi kje poizmaknil, je prišel vsled tega na zatožno klop; obsodili so ga in obesili. V vetru se je zibal na visokih vislicah. Nekega večera gresta naši znanki z drugimi malovrednimi tovariši in tovarišicami s plesa mimo vislic. Tedaj zavpije lahkomišeln zapeljivec: »Srečko krojaček, Srečko krojaček! kako draga je bila zate pisana suknja!« A komaj izusti besede, udari greh kot strela v obe deklini, ki sta bili krivi smrti ubogega krojača. Kot mrtvi se zgrudita na tla, drugi pa odbeže prestrašeni, kot bi čepela smrt tudi njim že za tilnikom. Pripovedovali so zgodbo po mestu, a ko pridejo ljudje gledat, ne najdejo več deklin.

In kako naj bi ju bili tudi našli? Saj sta se izpremenili v ptici, ki morata sedaj begati po svetu. Jerica je postala taščica (»babca« ji pravijo marsikje), Kati pa sinica. Kot majhni ptici poletavata po gozdu, trpita glad in žejo, mraz in vročino ter morata biti v vednem strahu pred skobcem in sokolom, pred kačami in gadi, pred lovci in podivjanimi dečaki. Da sta bili ti dve mali ptici svoje dni res deklici, spoznate lahko tudi odtod, ker vedno poletavata okoli človeških bivališč, celo v sobo ti priromata po zimi, če jima odpreš okno in se dasta ujeti; tudi v gozdu frfotata in počivkujeta takoj okrog tebe, če se le prikažeš vanj. Tudi nekdanje razvade v obleki še nista opustili, saj nosi taščica krvavordeč naprsnik, sinica je pa itak razupita vsled svoje pisanosti; naravno, da se tudi tatvine nista mogli odvaditi in da sta še danes prava pravcata rokomavha v ženskem krilu. Le obesi pred hišo kak pisan in svetel predmet, takoj priletita in kljujeta po njem. Zato pa se tudi nobena ptica ne vjame tako rada v bavitarco in v žimnate zanjke, kakor ravno ti dve nesrečnici; Jeričine in Katičine krilate pravnikinje morajo še danes delati pokoro zato, ker sta prababici ukrali pisano obleko, vsled česar je moral krojač na vešala.

Kozliček.

Matevžek je kozliča pasel.
Kozliček črn kot noč je bil,
povsod, kjer grm zelen je rasel,
povsod se je rogatec pogostil.

Pa sosed Urban je zagodel:
»Ne boš mi ogolil dreves!«
In z bičem kozla je napodil
po strmem bregu čez in čez.

Kozlič se kar čez hrib pognal je,
čez skalna Perca tja v Ostrožnik:
in tam na glas se zasmel je,
in se ustavil — ta brezbožnik.

Matevžek je pa klical v bregu,
kozliček ni se oglasil,
v dolini je med praprot legel
in meketal in se gostil — — —

Kako na Glinci so jokali!
Leteli so iz hiš in koč:
»Moj Bog, kaj bomo zdaj zaklali
pomladi za Veliko noč!« — — —

Na grobeh.

Grobovi, vedno zapuščeni,
so danes z venci okrašeni:
saj je vseh mrtvih dan.
In veter brije čez grobove,
čez hladne in tesne domove,
kjer je vseh mrtvih stan.
Ob grobu sveže narejenem,
z bršljanom vitkim posajenem,
otrok kleči solzan.
Umrla mu je mila mati,
poklical Bog jo v raj je zlati,
a on tako je sam!
In luči, po grobeh brleče,
v obraze svetijo solzeče,
saj je vseh mrtvih dan!

Življenje in smrt.

Na večer, ko se je novemberska megla priplazila čisto v vas in je kostanj pred hišo stresal zadnje liste na mokra tla, sem sedel v polmraku ob postelji Ivanovi. Njegovi zlati kodri so mu zakrivali čelo in se vsipali na blazino, lica so mu pa žarela v rdečini večerne zarje. Plašno in bolno so zrle njegove tožne oči proti oknu, potem so se pa zopet kot po naključju srečale z mojimi.

»Ti je hudo, Ivan?« sem ga poltiho vprašal.

V odgovor mi je bil vzdih iz prsi in prodirajoč pogled v daljavo. Za trenutek pozneje sem ga šepetaje slišal govoriti o drevesih, da so tako rdeča in zlata, in o polju, ki je tako ubogo, ker ga mori slana.

Šepetal je o zajčkih in srnicah, da nimajo sladke travice in korenčka in da bodo še huje trpeli. Tudi o vrabčku in sinički je govoril, da nimata postelje in jedi, ko sta vendar tako silno lačna.

O vsem tem mi je govoril bolni Ivan tisti večer in sanjal tisto noč.

Prijatelja sva bila z Ivanom že dolgo, dolgo časa; on vsaj je vedno tako zatrjeval. Ljubil sem ga zaradi njegovih lepih kodrov in čistih, modrih oči, a bolj zaradi njegove odkritosrčne duše. Še bolj ga mi je pa približala neka posebnost, ki sem jo zapazil zadnje mesece na njem. Tako preveč lahkomišelnost je bilo njegovo življenje, čeprav je bil še otrok. In jaz sem se bal, da mu ta lahkomišelnost ostane tudi še pozneje in se prevrže v hudobnost. Saj ni imel več mamice in oče mu je rezal črni kruh z nejevoljo, ker Ivan je imel še tri brate in dve sestrici, ki so vsi radi jedli kruh in kričali okrog koče. Ko sem ga pa pred mesecem srečal, ko je šel prav iz šole, je pohitel k meni in pustil družbo ter začel pripovedovati, kako je bilo danes prijetno v šoli. »Ali je res tako čudovita jesen?« me je hitel izpraševati. In pravil mi je, da je v šoli slišal, da v jeseni kosi smrt preko naših polj, logov in gozdov. Vsa lepota barv na jesenskem gozdu da je mrtvaški venec narave. Smrt hodi, lomí zadnje rastline na polju, trga listje z grmovja in drevja. Komaj čaka, da pride čas in zatuli sever svojo divjo pesem preko polja in butne v gozdove, da zabuče v silni grozi. Takrat bo ona pogrnila prt — bel prt, mrtvaško haljo — na polja in gozdove in uboge hišice v vasi. Tako zamišljeno mi je pravil in zrl plaho v oči. Jaz pa sem spoznal njegovo dušo. Videl sem ga neštetokrat, ko je skakal na cvetočem pomladnem vrtu ali se radoval poletnega solnca in polja. Občutil je pomlad in poletje, ker je vse tako soglašalo s tem, kar je bilo v njegovi mladi duši — z življenjem. Pred jesenjo pa je ostrmel, ker je

imela na sebi nekaj drugega, kar je čutilo njegovo srce. V vsej krasoti jeseni je bila skrita neka resnost, neka skrivnost. In prav ta je tako mikala Ivana in nekako zahrepenel je po njej. Zato sem mu spregovoril besedo:

»Ivan, o smrti v naravi govoriš. Zaman jo boš iskal. Najprej moraš poiskati življenje v jeseni in potem boš našel umiranje življenja — smrt. In zopet je ta smrt življenje. Če bi ne bilo smrti v jeseni, bi sploh ne bilo življenja, vstajenja spomladi.«

Dozdevalo se mi je, da me je doumel. Popoldne sem ga videl, kako je hitel čez grmovje ob mejah vaških lazov proti gozdu. Vesel je bil njegov korak in zazdelo se mi je, da je jeknil vrisk veselja med bukovimi debli ob robu gozda.

V nedeljskem popoldnevu sva šla na izprehod. Zvesto ob meni je stopal Ivan, mnogo je opazoval, bolj malo govoril. »Glej, to je smrt,« sem mu rekel, ko sva stopala po kolovozu čez zamrlo jesensko polje, in pokazal na zlomljeno solnčnico, ki je slučajno ostala še na polju. V dveh dolgih lehah je bila vsejana ozimina. Vsa bela in poparjena od slane se je zdela; čisto v tla se je zarastla. »Tudi tukaj steguje smrt svojo roko,« sem razlagal. »Pa le na videz. V pomladi bo oživila ta leha v tisočerm življenju.« Tako sva hodila čez polje. Marsikaj je videl Janko. Na lehi ob Logarjevem kozolcu je obiral zajček repico, pa se je prestrašil in skočil nekam v grmovje. Pod nebom so plule jate ptic in delale silen krik. Ob lazih so stali v dolgi vrsti hrasti. Bili so goli. Prijetno je šumelo listje pod nogami. V gozdu je vladal mir in mrak. Kakor v cerkev sva stopila z Ivanom v gozdno domovje. »Ali bo tudi to listje, ki je palo na tla, nekoč oživelo?« »Ne, to ne bo oživel, ampak bo postalo žrtev za mnoga nova življenja, ki počivajo pod njim.« Potem sva pa utihnili. Še prikazen treh srnic, ki so v lahkem skoku prihitele iz osrčja gozda in izvabila iz Ivana glas začudenja. Samo zrl je za njima in se nasmehljaj.

Megla je naju zavila v svojo odejo, da sva zadržtela, in piš vetra je zazibal vrhove dreves. V svitu lune, ki je s težavo prodirala skozi meglo, sem opazoval Ivanov obraz. Čudovitost se je razodevala v njem. Oči so strmele in hrepenele. Prijel sem ga za roko, pa ni nič rekel.

Drugi dan je bil ves radosten, ko me je srečal. Pa ni spregovoril druge besede, kot v pozdrav.

Tako razumete, zakaj hrepeni Ivanovo oko skozi okno na polje in gozd. V meni pa je v tisti uri stopilo vprašanje pred dušo, kaj, če stopi Ivanova pomlad v jesen — da umrje to mlado življenje. Saj pa ne bo umrlo za smrt, saj bo umrlo za življenje.

Dragi, razodeti sem vam hotel, da iščete lepote v teh dneh pozne jeseni, preden vam zaigrajo okrog domov prve snežinke.

Zgodba o Petru Klepecu.

Pripovedka iz naših dni.

Bilo je pomladi pred godovanjem velike smrti in v nizkih Lahih so cvetele murve. V Gorjah se je rodil tisto noč otrok. Tri sojenice so pripalvale iz gozdov k njemu, sklonile so glave in prva je žalostno premislila:

»Bajtar bo!«

»Pastir bo!« je dvomila druga.

»Trpin bo!« se je razžalostila zadnja in vse so molče izginile.

Otroku so dali ime Peter, po očetu se je pa pisal za Klepca.

Peter Klepec — bajtar, pastir, trpin...

I.

Peter Klepec je bil pastir. Enajst pomladi je že videl, preživljal je dvanajsto. Bil je sila velik. Zdelo se je, da se je vsa moč gora, ki so strmele v nebo za vasjo, zgnetla v njegovi postavi in se razrastla v silo, polno krepkosti in zdravja. Na paši je zrl v daljavo mimo šole, kamor je hodil zadnje leto in preko vasi v zeleno ravnino doli do Furlanije. Posedal je po skalovju in piskal na piščalko z vso dušo, prav kot bi hotel izplakati v pesmi vse ono tiho in težko, ki je temnelo nad vasjo in grozilo s črno roko. Ljudje v vasi so poslušnili in z nežno besedo pritrjevali pesmi. Odkar so pa oče župan prestrašeno poklicali k sebi Petra in mu prepovedali petje, ker ne ugaja tuji gospodi, ki se je naselila v vasi, od tedaj ni več drhtela zjutraj in zvečer preko vasi pesem.

Peter je šel v šolo.

Sola je stala v bregu. Vsa bela in solnčna se je svetila v daljo. Peter je prekoračil s težko nogo prag in stopil v razred, kjer je utihnilo zamolklo šumenje kot da so se otroci ustrašili novega tovariša.

V Petra je udaril težak vzduh. S trudno roko je snel klobuk in se nemo opotekel k zadnji klopi, kjer je sedel sam, ker so bile druge klopi zanj premajhne. Trdo je udaril s knjigami po klopi in se razgledal. Tovariši so ga gledali spoštljivo in občudujoče.

V veži je veselo in zvonko zapel zvonec. Med vrati se je prikazal učitelj, droben in majhen, z blestečimi naočniki in črnimi lasmi. Strogo je pogledal po razredu. Devet in trideset desnic se je dvignilo v pozdrav in vseh devet in trideset tako trudno in težko, kot da mislijo vsak hip omahnuti in udariti po klopeh trdo, da bi se večno poznala sled. Le Peter v zadnji klopi je ostal miren in visoko vzravnan, z rokama se je oprl na klop in gledal skozi okno na Brda, kjer je veter pripogibal drevje.

Učitelj je stopil s lahkimi koraki k Petru in ga nekaj vprašal s tujo besedo. Peter se je obrnil od okna in se začudeno zazrl v učitelja in še okrog sebe.

Učitelj je dvignil belo roko in udaril. Peter je omahnil, v lica mu je planila kri, počasi se je dvignil in položil stisnjeno pest na klop. Tovariši so drhteli v pričakovanju, da se zgodi nekaj neznano velikega, a Peter je dvignil samo glavo in vzplamtel v smeh. Učitelju so zazarele oči, pograbil ga je za lase in ga vlekel v kot. Hotel je, da bi pokleknil. Peter pa se je samo grenko smehljaj. Stal je vzravnan ob oknu, da je zakril vso jasnino, ki je lila v sobo, ustnice so mu komaj vidno trepetale in strmeli je brezizrazno v daljo. Gor iz Brd se je temnilo nebo in šumel vihar...

Tisti dan je ostal Peter čez poldne v šoli. Ko se je vračal, je bilo nebo jasno, nad Brdi je gorelo solnce in zemlja je kipela od vonja in svežosti.

Zvečer je Peter v skalovju vriskal. Odmevalo je čez vas, da so ljudje postajali, poslušali in koprneli v hrepenenju, da bi še sami odgovorili z uporno pesmijo, tršo od skalovja in močnejšo od tuje sile.

Peter je šel domov, V leseni koči na koncu vasi je stanoval z dedom. Razen njega ni imel nikogar na svetu.

Slekel se je, odmolil in šel spat. Hipoma se je zganil in vprašal deda, ki je dremal za pečjo:

»Kaj je več kot sreča, ded?«

»Naša zemlja in naša beseda!« je poudaril ded kot iz sanj.

Zunaj je ležala noč, bela in razsvetljena, brezkončno tiha in mirna, da bi človek obstal in poslušnil za neslišno pesmijo, ki je tožila nad vasjo o grenki bolesti in pela o daljni pomladi — — —

II.

Peter Klepec je rasel in je bil že čudovito velik. Pasel je pa še vedno.

Tiste dni se je zgodila krivica, ki je bila v obraz: starega župnika so odpeljali v mesto, ker je slovenski pridigal. V vasi je bilo vse potrto, kot da je legel čez hiše črn ptič s širokimi krili. Še Peter ni več vriskal. Od začetka ni verjel. Stopil je h gospodu in ga vprašal s preplašenim glasom:

»Pa da so ga res odpeljali?«

»So ga!« je odgovoril gospodar, ki že davno ni bil več župan, ker so tujci gospodarili v vasi.

Peter je žalosten odšel na pašo.

Prišla je nedelja.

Ko je zvon kot navadno zapel in povabil v cerkev, se je vsa vas zganila. Iz vsake hiše so prihajali ljudje, iz polja so rastle in z gora so stopali. Cerkovnik Jurko je pa zvonil, zvonil...

Peter je takrat pasel. Ko je zaslišal zvonjenje, je stopil na skalo, da je videl v vas. Iz žepa je vzel rožni venec in je molil. Bil je kot velikan vrh gore in iz doline se je videl še strašnejši, ker je bil temen v jutranjem solncu.

Gledal je v vas in je videl ljudi, kako so se vsipali v cerkev. Videl je hiše in vrtove in polja za vasjo, v daljavi pa zeleno ravnino, zginevajočo v neznanzi meglenosti. In čez ves svet so peli zvonovi in vabili, vabili, vabili — — —

»V cerkev grem!« se je nenadoma odločil. Pogledal je po čredi, pobral palico in se spustil po bregu v dolino.

»Zamudil bom!« ga je zaskrbelo in je pospešil korake. V levici je držal rožni venec, v desnici palico in z velikimi koraki je hitel proti vasi, da mu je odletavalo kamenje izpod nog.

»Župnika so odpeljali!« se je spomnil in bridko ga je obšlo. Kdo bo molil?

Prišel je do vasi. Prazna je bila. Samo pred krčmo je stalo nekaj ljudi, med njimi Antonio, nekdaš Petrov tovariš.

»Judež! Prodal se je, za par grošev se je prodal,« je premislil Peter.

»Ne pozdravim ga!«

In je hitel mimo. Oni pred krčmo je nekaj klical za njim, a Peter ni poslušal, prišel je do cerkve in se ustavil.

Cerkvena vrata so bila odprta in ljudi je bilo toliko, da niso mogli v cerkev. Stali so pred vratmi in molčali. Iz cerkve je včasih zaihtel zadrževan jok, drugače je bilo vse tiho, še molil ni nihče.

»Župnika ni, pa ne molijo,« je pomislil Peter, se odkril ter stisnil klobuk pod pazduho in se prerinil skozi vrata v cerkev. Ljudje so se mu razmikali, po cerkvi je čudno zašumelo.

Peter je iztegnil roko h kropilniku in se pokrižal z blagoslovljeno vodo. Stal je pod korom, glavo je sklonil, da ni zadel pod strop, v levici je tiščal palico, pod pazduho klobuk, v desnici pa rožni venec. Pogledal je pred oltar, sveče so bile prižgane, pred oltarjem pa nikogar. Po cerkvi je šum utihnil v svečan molk.

Petra je čudno prevzelo. Z velikimi koraki je stopil pred oltar, zdrsnil na kolena, spustil palico in klobuk na tla, se prekrižal in začel z zamolknim glasom:

»Oče naš, kateri si v nebesih...«

Vsa cerkev je presunljivo zaihtela, nato se počasi umirila in odgovarjala:

»Daj nam danes — — —«

Peter je molil očenaš za očenašem, roki je pobožno sklenil in oči je uprl v Marijo na oltarju in je veroval, da bo prošnja uslišana. In ko je po dolgi molitvi pristavil še očenaš, da bi župnika nazaj pripeljali, se mu je zdelo, da je Marija prikimala in čudno ganjen je končal molitev. Z nerodnimi rokami se je prekrizal in vstal.

Ljudje so se vsuli iz cerkve, Peter je šel zadnji. Ko je stopil na prosto, je kot v megli videl pred seboj množico preplašenih oči in vrsto črnooblečenih ljudi. Predenj je stopil Antonio in dejal s čudno tujo besedo:

»Peter Klepec, udaj se nam!«

Peter se je ozrl okoli sebe in je videl jokajoče obraze. Žalostno se je nasmehnil in ponudil roke, da mu jih uklenejo.

»Zato, ker si po slovensko molil!« se je zlobno nasmejal Antonio.

Peter je povesil glavo. Ukovali so ga v železje in odpeljali po vasi.

»V Gorico pojdemo!« je pomislil, ko so zavili na glavno cesto. Za njim je rastel šum v žalosten jok in cerkovnik Jurko je zazvonil. Zvonil je in zvonil, da se je še Petru težko storilo in se je razjokal.

Z vseh strani so ga hiteli ljudje k cesti gledat. Stopal je nerodno, rad bi oprostil roke, železje ga je tiščalo.

»Takole potegnem, pa vse popoka,« je pomislil. »Pa čemu? Saj bodo pravično sodili, po božji postavi bodo sodili; če sem kaj storil.«

Po gričih so peli zvonovi, v vseh vaseh so se oglašali Petru v slovo.

»Lepo pejejo!« je poslušal Peter in skrival ganotje. Ko so prišli v Solkan, so zapeli še na Sveti gori. Razločil jih je iz šuma nešteti drugih in drugič se je razžalostil in razjokal.

Potem so prišli v Gorico.

Peter je pogledal po ljudeh in je videl same tuje obraze, ki so začudeno strmeli za ukovanim orjakom in ga spremljali po ulicah do Travnika. Ko so šli čez Korenj, se je Peter spomnil na dedovo povest o kmetijskih puntarjih, katere so zvezane gnali v Gorico in jih ubili. In tretjič ga je obšla žalost, da se je razjokal.

Prišli so na Travnik. Počasi so se pomikali med množico ljudi, ki so občudovali Petrovo veličino in izpraševali, kaj je storil. Peter je še bolj sklonil glavo od žalosti.

Tedaj ga je vzdramil krik. Iz stranske ulice so se pripodili otroci. Prvi je bil slaboten, raztrgan dečko in ves okrvavljen, drugi so ga podili in metali vanj kamenje. Begunec je tekkel med množico, omahnil pred Klepcem na tla, se oklenil njegovih nog in bruhal:

»Peter, pomagaj, pomagaj!«

K otroku je stopil Antonio, zakričal nekaj nad njim, dvignil puško in ga udaril po glavi, da ga je oblila kri. Deček se je zrušil na tla in žalostno zajechal.

Tisti hip se je v Petru pretrgalo. Zarjul je, da so se stresle hiše. Sklonil se je in z velikim zamahom razdrobil okove, da so odleteli drobci daleč med množico. Nato je pograbil krvavečega dečka, se obrnil in z velikanskimi skoki zbežal po ulicah iz mesta. Preden so se ljudje zavedli, ga ni bilo nikjer več — — —

Pravijo, da so ga videli potem v gorah. Vrh skal je stal in ako se mu je kdo približal, je začel kričati, da je popotnik takoj zbežal.

O lepih večerih pa pride bliže k vasi, sedi v bregu nad vasjo in z žalostnim glasom poje otožno pesem o pomladi — — —

III.

Petrov ded je umrl.

Bridkost zadnjih let ga je potrla, da je legel in ni več vstal. In tam sredi zime ga je vzelo. Položili so ga na oder, prižgali luči ob njem in molili. Peli niso, ker po slovensko niso smeli, po tuje niso znali.

»Bog mu daj pokoj!« je dejal star kmet, ko so končali. »Pa saj je v nebesih!«

»Pretrpel je, pretrpel!« so kimali drugi.

Tisti hip je zunaj zaropotalo, nekdo je trdo otresel čevlje in nerodno odprl duri. V sobo je butnila mrzla burja, da se je vsul sneg po vasovalcih.

»Noter pojdi pa zapri!« so zakričali kmetje.

Skozi vrata se je zrinila velikanska postava Petra Klepca. Sneg ga je pobelil čez in čez in po obleki se mu je naredila poledica. Začuden je pogledal mrliča, nato se je zrušil pred njim na tla in bridko zajokal.

Ljudje so molčali in star kmet je začel znova moliti. Takrat so se spet odprla vrata, vstopil je zasopel kmet in se jezil:

»So že tukaj. Ne vem, kaj iščejo. Peter, za teboj gredo!«

Peter je za hip okrenil glavo h govorečemu, nato spet pridušeno zaihtel.

Vrata so se odprla in vstopili so trije črnooblečeni ljudje. Obstali so pri vratih in iskali po motni sobi. Zagledali so klečečega Petra in eden je stopil k njemu in mu položil roko na ramena. Peter je še vedno ihtel in se ni zganil. V sobi se je šum umiril v napeto tišino.

Petra je tišina vzdramila in obrnil je glavo in se zagledal v tujce. Tisti, ki je stal pri njem, ga je stresel za ramena, mu nekaj rekel in pokazal proti vratom.

Peter ni razumel in je molčal. Tujec ga je znova stresel, da se je Petru zdelo dovolj. Prijel ga je z roko za prsi in ga pahnil, da je omahnil in zadel v vrata. Vsi trije tujci so začeli kričati, nato so hitro odšli.

»Dobro si naredil, Peter!«

Peter je vstal in sedel na staro klopi. Z rokama si je podprl glavo in gledal v tla in molčal. Tako je presedel vso noč. Kmetje so eden za drugim odšli domov, obetajoč, da pridejo drugo jutro k pogrebu.

Drugo jutro je tulila huda burja. Sneg je nosilo v velikih oblakih, da se večasih ni videlo do sosedu. Peter je stal na pragu in gledal po vasi. Ni ga zeblo. Čakal je cerkovnika in gospoda župnika.

Dolgo ju ni bilo.

Ko je Peter že mislil, da ju ne bo, sta se prikazala na ovinku. Cerkovnik Jurko je stopal prvi in delal gaz. S težavo sta se pretolkla do koč.

»Ljudi ne bo,« je dejal Jurko in se hitro umaknil v sobo. Župnik je pa še tolažil Petra, kakor je mogel in znal.

Čakali so ljudi, pa jih res ni bilo. Burja je bila prehuda.

»Kar pojdimo!« se je oglasil Peter.

»Kdo bo pa nosil?« je zagodrnjal Jurko.

»Sam bom nesel,« je dejal Peter, ves v solzah.

Jurko je mislil, da prav za prav ni prav, pa če je burja, bo vseeno prav. Stari župnik je molil, Jurko in Peter sta odgovarjala. Nato so odšli.

Burja jih je sprejela s hudim tuljenjem in jih obsula s snegom. Jurko se je opiral na križ, da ga ni prevrgla. Peter je šel zadnji. Pod pazduho je nosil krsto, glavo je globoko sklonil, klobuk je pustil doma, da so mu dolgi lasje vihrali v burji. Z velikimi koraki je stopal za cerkovnikom in župnikom in z bobnečim glasom odgovarjal župnikovim očenašem.

Ko so šli skozi vas, je burja nekoliko ponehala. Skozi okna so pogledovali ljudje in tu in tam se je kdo odtrgal in se pridružil pogrebcem.

»Skupaj smo gor rasli, pa bi ne šli,« so godrnjali starci in se razvneli v molitev. —

Ko so devali deda v grob, je Peter glasno zajokal, pokleknil k jami in ni ga bilo mogoče spraviti proč.

»Pustite ga!« je dejal cerkovnik Jurko. »Sam pojde, ko se utolaži!«

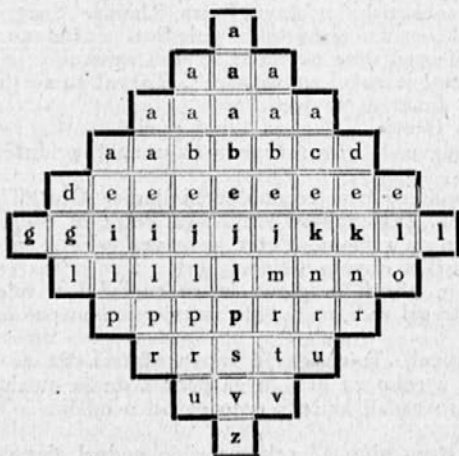
Pogrebci so odšli in dolgo za njimi šele se je dvignil Peter in odšel. S sklonjeno glavo je šel po vasi in z velikimi koraki, roki je sklenil na prsih kot k molitvi in burja mu je zavihrala dolge lase, da so zmrzovali in plapolali.

Skozi okna so gledali za njim Gorjani in marsikomu se je storilo bridko pri srcu. (Nadaljevanje prih.)

Orličeve uganke.

Demant.

(France, Središče.)

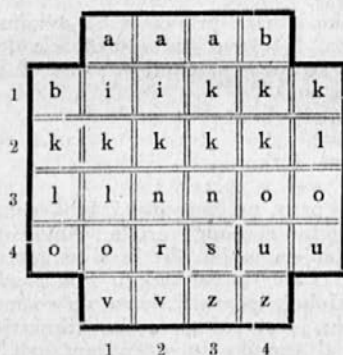
Besede pomenijo:

1. soglasnik,
2. morsko prikazen,
3. nalezljivo bolezen,
4. znano rastlino,
5. mesec,
6. —,
7. obliko države,
8. dan,
9. prst,
10. turški častni naslov,
11. soglasnik.

V smeri debelo tiskanih črk dobiš tri glavna mesta.

Križanica.

(France, Središče.)

Besede pomenijo:

1. pokrivalo, 2. obed, 3. izraz filatelistov (zbirateljev znamk), 4. ognjenik.

Rešitev križa:

V tem znamenju boš zmagal.

Rešitev spomenika:

1. Rajko, 2. klada, 3. Rinos, 4. pes, 5. mizar, 6. lev, 7. oko, 8. ura, 9. cel, 10. k.

Janez E. Krek.

Pojasnilo! Radi hišnih semenških pravil, ki ne dovoljujejo samostojnega udejstvovanja v javnosti, je odstopil urednik Lojze Golobič; uredništvo je prevzel nov urednik.

VSEBINA: Anton Kržič. — Deveta dežela. — Ob mamici. — Jaz pa vem za kose... — Taščica in sinica. — Kozliček. — Na grobeh. — Življenje in smrt. — Zgodba o Petru Klepcu.

»Orlič«, glasilo orlovskega naraščaja in mladcev, izhaja vsak mesec. — Izdaja ga Društvena nabavna zadruga v Ljubljani, Ljudski dom. — Uprava: Ljudski dom, Ljubljana. Naročnina za odseke, ki naroče vsaj 20 izvodov pod skupnim zavitkom, 8 Din letno, za vse druge 12 Din. — Urednik: Tone Anžič. Razlagova 1, Ljubljana. — Za Jugoslov. tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč.